

פרק כא / ברוריה בן-דוד (וייס)

בפרק כא נקרא על אכזריות רבה מצד אחד ולעומתה רגש רחמים ומסירות נפש של אם שכולה שאין כדוגמתה.
"ויהי רעב בימי דוד שלוש שנים". שלוש שנים היה רעב בארץ. דוד שאל בה', כנראה ע"י האורים והתומים לסיבת הרעב ומה הדרך להשיב את השובע לארץ. זהו האזכור האחרון במקרא על שאלה באורים והתומים. בספרי עזרא ב, סג ובנחמיה ז, סה כתוב :
"עד עמד כהן לאורים ולתמים" הכוונה עד שיעמוד כוהן אשר יוכל לקרוא על פי דרישת ה' באורים ותמים. מובן הביטוי הוא כמובן הביטוי "עד שיבוא אליהו" בלשון חז"ל. בפסוקים אלה מדובר על העתיד לבוא.

מה הייתה תשובתו של ה'?

סיבת הרעב נעוצה במעשי שאול וביתו "בית הדמים", שהמית את הגבעונים על לא עוול בכפם.

ערי הגבעונים היו בנחלת שבט בנימין (יהו' ט יז ; יח כה-כח) בקנאתו לבני ישראל או לשבטו רצה שאול להפר את השבועה שנשבעו בני ישראל בימי יהושע ולהכות כלומר: להשמיד את שארית הגבעונים. שאול המית אחדים מהם. יש סוברים כי שאול הרג גם את הגבעונים ששרתו במשכן בנב כשואבי מים וחוטבי עצים (יהו' ט כז) בשעה שהמית את כהני נב והכה את העיר (ש"א כב יח-יט), בגלל מעשה זה רבצה עליו אשמה של שפיכות דמים. יש כאן רמז ליחסו של שאול לנכרים.

מה שאל דוד את הגבעונים?

מה דורשים אתם ממני כדי שיכופר עוון שאול, ואתם תברכו את עם ישראל וישים ה' קץ לימי הרעב?

מה תבעו הגבעונים?

דם תחת דם, אין אנו תובעים כופר ממון, ואין אנו תובעים שיומת מבני ישראל מישהו שאינו אשם ברצח הגבעונים, אלא רק מבית שאול. "האיש אשר כלנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל גבל ישראל" (פס' ה). רק בו באיש אשר חשב להשמידנו, עד שלא נראה עוד בכל גבול ישראל, הכוונה לשאול. הגבעונים רצו לנקום בצאצאיו. הם דרשו מיתת שבעת בני שאול.

באיזה מבתן קשה הועמד דוד ע"י תביעה זו?

אם לא יסגיר את משפחת שאול לגבעונים יעורר עליו את חמת העם שיאמרו, שדוד ממאן לכפר על חטא שאול וממיט שואה עלינו, ואם יתאכזר ויסגיר את בני שאול אויביו יאמרו שדוד השתמש בהזדמנות זו שניתנה לו ע"י הגבעונים להמית את אחרון הבנים ששרד מבית שאול, ע"י כך לכלות את בית שאול שנאחזו בו המורדים במלכותו. אפילו מפיבשת הודה במרדנות שהייתה בבני המלך (יט כט). דוד הסכים לתביעתם.

את מי הסגיר דוד בידם?

את שני בני רצפה בת איה שילדה לשאול את ארמני ואת מפיבשת, אחד מבני רצפה נקרא בשם זה כשם בן יהונתן, וחמשת בני מרב בת שאול שילדה לעדריאל (ש"א יח, יט). נאמר בני מיכל ולא בני מרב מכיוון שמיכל גידלה אותם כאילו היו בניה (רד"ק).

דוד עמד בניסיון ונשאר נאמן לשבועה שנשבע ליהונתן (ש"א כ יד-טו) ולשבועה שנשבע לשאול (ש"א כד כא-כב), דוד חמל על מפיבשת בן יהונתן בן שאול.

כיצד התנקמו בהם הגבעונים?

הם הומתו בימי התחלת קציר השעורים בחודש ניסן. הגבעונים לא קברו אותם, אלא השאירו אותם על הסלע אשר שם הוקעו עד שהתחיל לרדת גשם. היה זה בניגוד לכתוב בספר דברים כא פס כג: "לא תלין נבלתו על העץ, כי קבור תקברנו ביום ההוא". כאשר ירד הגשם היה זה סימן כי נעתר ה'.

בצד מעשה האכזרי הזה אנו קוראים על גילויי רחמים ומסירות נפש. רצפה בת איה האם השכולה ראתה את בניה מוקעים ואינם מובאים לקבורה, מופקרים לעוף השמים ולחייית הארץ, לא יכלה להשלים עם גורל זה **מה עשתה?**

שמרה עליהם יומם ולילה במשך חודשים, "מתחילת קציר עד נתך מים עליהם מן השמים". בערך שבעה חודשים עד לירידת גשם ראשון. מניסן עד חודש חשוון פרשה שק כדרך שנוטים אוהל להיות לה למחסה מחום בשמרה על הגופות.

הגבעונים סירבו להרשות לקבור את המומתים (בניגוד לחוקי התורה), עד שירידת גשמים תהיה אות כפרה על חטאו של שאול. גם מעשה הגבעונים שהמיתו שבע נפשות על חטא שחטא אביהן הוא מנוגד לנאמר בתורה: "לא יומתו אבות על בנים" (דברים כד טז).

בספר שמואל מופיעים תיאורים על אהבת הורים לבניהם:

אהבת חנה לשמואל.

צערם של אנשי דוד על בניהם השבויים: "כי מרה נפש כל העם איש על בנו ועל בנתיו" (ש"א ל ו). דוד אהב את כל בניו אהבה עזה (ש"ב יב טז ואילך; יג ל-לא, לט), אף את בנו הסורר אבשלום אהב אהבת נפש, אהבה המשתמעת גם מהקינה שנשא עליו (ש"ב יט א ואילך), אהבת רצפה בת איה לבניה, לתיאור מסירותה אין אח ורע (שמ"ב כא י).

למי נודע על מסירות הנפש של רצפה ואיך הגיב?

לדוד, מסירותה של רצפה לבניה עשה רושם עז על דוד ונגעה ללבו, והוא החליט לכבדם ולקברם כבני מלכים יחד עם עצמות שאול ויהונתן שגם הם לא נקברו בקבר אבותם. דוד מחל על כבודו של מלך והלך בעצמו ליבש גלעד לגמול חסד עם שאול ויהונתן בנו.

גם שאול ויהונתן היו מוקעים בפרהסיה לאחר מותם בשדה הקרב בגלבע. בעלי יבש גלעד גדולי המקום וראשיו "גנבו אתם מרחב בית שן" (פס' יב). נקט לשון גנבה, כדי לציין שעשו זאת נגד רצון הפלשתים תוך סיכון נפשם. את עצמות שאול ובניו העבירו מיבש גלעד ששם נקברו לאחר התבוסה בגלבע ויחד עם שבעת המוקעים קברו אותם במולדתם, בנחלת בנימין בקבר קיש אבי המשפחה.

רק אחרי ששאול ובניו הובאו לקבורה בקבר אבי המשפחה נעתר ה' והוריד גשם ושם קץ לבצורת ולרעב.

בסוף הפרק רשימות קצרות של קרבות עם הפלשתים, ועלילות הגבורה של גיבורי ישראל.

לאחר שנמצא דוד בסכנה רבה בקרב עם הפלשתים, נשבעו אנשיו כי לא יתנוהו עוד לצאת לשדה הקרב : "לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל" (פס' יז), כדי שביציאתו למלחמה לא יגרום לכיבוי נר ישראל. משל למות המלך המנהיג את העם ומאיר את דרכו. "נר ישראל" הוא כינוי לדוד ומלכותו, ואילו דוד עצמו מייחס את הכול לה' : "כי אתה נירי ה', וה' יגיה חשכי" (כב כט).

עבודה בכתב

- 1) מה הייתה סיבת הרעב?
- 2) מה תבעו הגבעונים?
- 3) באיזה מבחן קשה הועמד דוד? ומה החליט לעשות?
- 4) כיצד התנקמו הגבעונים בבני שאול?
- 5) על איזה מעשה של רחמים ומסירות נפש אנו קוראים בפרק?
- 6) למי נודע על המעשה וכיצד הגיב?